

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Министарство за људска права и избјеглице
Агенција за равноправност полова Босне и Херцеговине

AKCIONI PLAN ZA UNAPREĐENJE LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA LGBTI OSOBA U BOSNI I HERCEGOVINI ZA PERIOD 2021–2024. GODINE

**AKCIONI PLAN ZA UNAPREĐENJE LJUDSKIH PRAVA I
OSNOVNIH SLOBODA LGBTI OSOBA U BOSNI I
HERCEGOVINI ZA PERIOD 2021–2024. GODINE**

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Министарство за људска права и избјеглице
Агенција за равноправност полова Босне и Херцеговине

VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE JE NA 54. SJEDNICI, ODRŽANOJ 28. 7. 2022. GODINE, USVOJILO AKCIONI PLAN ZA UNAPREĐENJE LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA LGBTI OSOBA U BOSNI I HERCEGOVINI.

Izradom Akcionog plana je koordinirala Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Ovaj Akcioni plan je izrađen uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope, kroz zajednički projekat "Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini" u okviru zajedničkog programa "Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022". Stavovi izraženi u njemu ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropske unije ili Vijeća Evrope.

DIO I

UVOD 4

Kratki historijat izrade Akcionog plana 4

Akcioni plan u kontekstu pristupanja EU i provedbe standarda Vijeća Evrope 5

DIO II

MEĐUNARODNI I DOMAĆI PRAVNI OKVIR 7

DIO III

ANALIZA STANJA LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA LGBTI OSOBA U BIH 9

Govor mržnje 10

Sloboda okupljanja 11

Porodično pravo 12

Prava transrodnih osoba 13

Azil 15

Predrasude i stereotipi prema LGBTI osobama 15

DIO IV

STRUKTURA AKCIONOG PLANA 17

DIO V

MATRICA LOGIČKOG OKVIRA AKCIONOG PLANA 19

DIO VI

FINANSIJSKA SREDSTVA I KOORDINACIJA PROVOĐENJA AKCIONOG PLANA 23

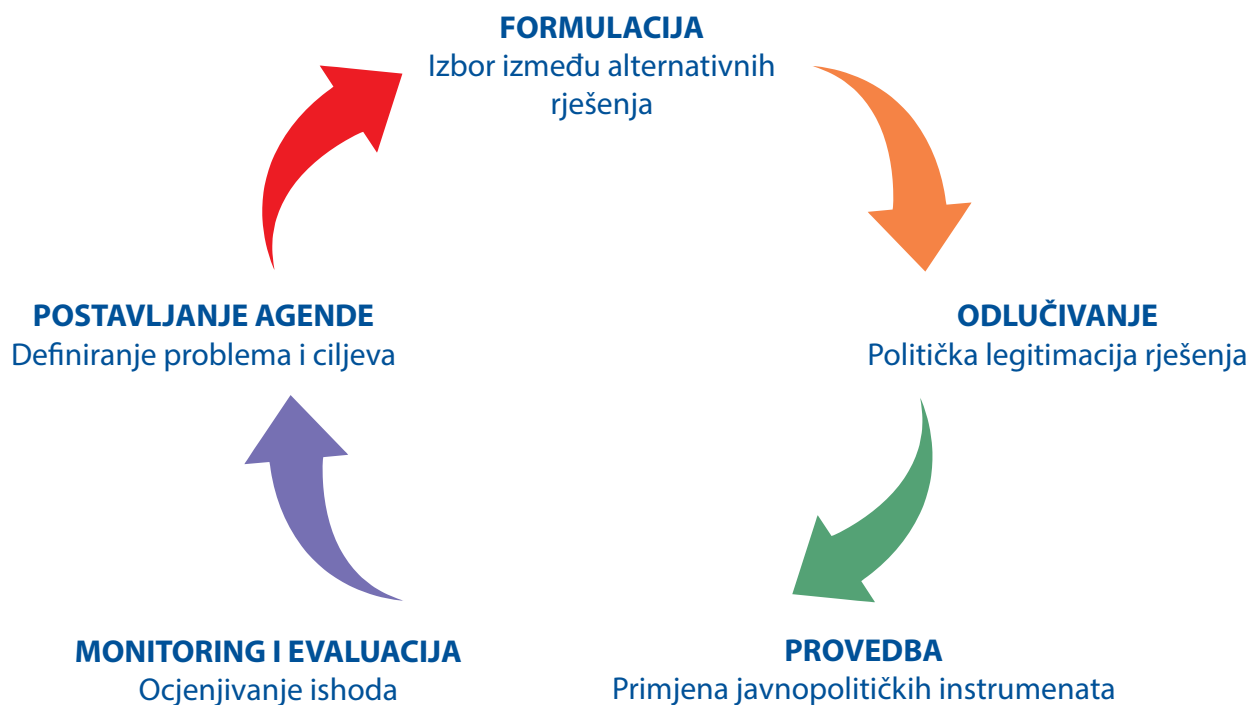
Uživanje ljudskih prava i sloboda i zabrana diskriminacije sadržani su u brojnim međunarodnim konvencijama univerzalnog ili regionalnog karaktera. Obaveze koje proizlaze iz ovih općeprihvaćenih standarda odnose se na poštovanje, ostvarivanje i zaštitu svih pojedinaca/ki i grupa u društvu, bez obzira na njihov lični ili grupni identitet. U Bosni i Hercegovini ljudska prava i osnovne slobode predstavljaju temelj ustavnog uređenja, a brojni međunarodni sporazumi u oblasti ljudskih prava ne predstavljaju samo međunarodne obaveze već i stub ustavâ u Bosni i Hercegovini.

Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021–2024. godine predstavlja opredjeljenje Bosne i Hercegovine da doprinese poštovanju, zaštiti i ostvarivanju prava i sloboda LGBTI osoba. Donošenje Akcionog plana će doprinijeti većem stepenu uživanja prava i sloboda LGBTI osoba, te će utjecati na suzbijanje predrasuda koje su prisutne u društvu. Konačno, Akcioni plan predstavlja i odgovor Bosne i Hercegovine na obaveze koje proizlaze iz brojnih međunarodnih dokumenata, ali i na pretpostupne obaveze u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.

I a) Kratki historijat izrade Akcionog plana

Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je na sjednici, održanoj 31. augusta 2016. godine, usvojio Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini s Akcionim planom realizacije prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Akcioni plan s prijedlogom uključio je posebnu oblast „Prava LGBTI osoba u BiH“ u kojoj je, kao jedna od predviđenih mjera, navedena i izrada Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba u BiH.

Radnu verziju Akcionog plana je izradilo 25 predstavnika/ca iz nadležnih organa uprave entiteta, Brčko distrikta, institucija Bosne i Hercegovine i civilnog društva. Radna grupa je u periodu od novembra 2019. do danas prošla inicijalnu obuku i održala tri sastanka u svrhu izrade Akcionog plana. U svom radu prihvatila je pristup koji je predložen Preporukom *CM/Rec(2010)5 Vijeća Evrope državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta*, koja na sveobuhvatan način definira potrebe djelovanja u oblasti ljudskih prava LGBTI osoba, te je usaglašeno da će njena struktura biti korištena za definiranje trenutnog stanja, odnosno aktivnosti za buduće djelovanje. Da bi se to desilo, usvojen je pristup koji je zasnovan na domaćim i međunarodnim dobrim praksama izrade javnih politika, a koji je prikazan na shemi ispod. Izrada Akcionog plana se odvija uz podršku projekta Evropske unije/Vijeća Evrope „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini“. Radna verzija Akcionog plana je dostavljena na sugestije i mišljenja Uredu za seksualnu orijentaciju i rodni identitet Vijeća Evrope i Delegaciji Evropske unije u Bosni i Hercegovini. Dostavljeni komentari su razmotreni te uvršteni u ovaj dokument.

I b) Akcioni plan u kontekstu pristupanja EU i provedbe standarda Vijeća Evrope

U Bosni i Hercegovini, i pored napretka u davanju posebnog karaktera ljudskim pravima i slobodama u ustavnom i pravnom poretku, postoje brojni dokazi da lezbejke, gej muškarci, biseksualne, transrodne i interspolne (LGBTI) osobe ne uživaju svoja ljudska prava i slobode te da postoje različiti oblici diskriminacije prema njima. U Analitičkom izvještaju uz Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji u vezi s ljudskim pravima LGBTI osoba naglašene su oblasti u kojima je ostvaren napredak i oblasti u kojima postoje izazovi. Tako je zaključeno da su četiri krivična zakona usklađena tako da uključuju zločine iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta te da su seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike također izričito zabranjene osnove za diskriminaciju od usvajanja izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije iz 2016. godine. Međutim, zaključeno je da je broj sudskih predmeta po ovim osnovama zanemarljiv. Istospolni parovi su stalno diskriminirani jer pravni sistem ne prepoznaje njihova socijalna i ekonomska prava, uključujući i pravo na porodični život. Socijalnu inkluziju interspolnih, a posebno transrodnih osoba, koje su posebno marginalizirane, također treba poboljšati.

Procesuiranje zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTI osobama je nedovoljno. Fizički napadi do sada nisu doveli do podizanja optužnica. Međutim, službenici/e za provođenje zakona i članovi/ice pravosuđa počeli su da pohađaju obuke o LGBTI pitanjima. Redovno se održavaju događaji za podizanje javne svijesti o LGBTI pitanjima. Ustavni sud je 2018. godine utvrdio da su vlasti prekršile pravo na slobodu okupljanja LGBTI osoba i zabranu mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja tako što nisu osigurale sigurnost učesnika i učesnica na Međunarodnom festivalu queer filma Merlinka 2014. godine, te su propustile da provedu detaljnu istragu i sankcioniraju počiniocce nasilja. Potrebno je dodatno ojačati kapacitete profesionalaca/ki zaposlenih u zdravstvu, obrazovanju, socijalnoj zaštiti, pravosuđu i policijskim agencijama kako bi LGBTI osobama mogla biti pružena adekvatna zaštita. Pored pojava oblika diskriminacije i zločina iz mržnje, određena prava LGBTI osobama nisu zagantirana kao što su prava koja

proizlaze iz istospolnih zajednica uključujući prava njihove djece, prava iz oblasti zdravstvene zaštite te prava u oblasti zapošljavanja.

S druge strane, brojni međunarodni dokumenti i sporazumi utvrđuju obaveze u pogledu unapređivanja poštovanja i zaštite ljudskih prava LGBTI osoba. U svom Mišljenju o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji, Evropska komisija je zaključila da zaštita i uključenost ranjivih grupa još uvijek nisu na odgovarajućem nivou, što se posebno odnosi na (između ostalih) LGBTI osobe. Stoga jedan od 14 ključnih prioriteta Bosne i Hercegovine u pretpristupnom procesu predstavlja prioritet 13: „*Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa, posebno (...) LGBTI osoba*“. Pored toga, važno je ukazati i na preporuku Evropske komisije sa 5. sastanka Pododbora za pravdu, slobodu i sigurnost, održanog u decembru 2020. godine, koja glasi: „*Usvojiti niz državnih okvira politika vezanih za zaštitu i provedbu ljudskih prava, uključujući zabranu diskriminacije, zaštitu pripadnika manjina, jednakost LGBTIQ osoba i tranzicionu pravdu*“. Članstvo u Vijeću Evrope obavezuje Bosnu i Hercegovinu da provodi kako presude Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu tako i preporuke koje Vijeće Evrope upućuje svojim državama članicama. Komitet ministara je 31. marta 2010. godine usvojio **Preporuku CM/Rec(2010)5 Vijeća Evrope državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta** kojom je, između ostalog, preporučeno aktivno djelovanje s ciljem otklanjanja svih oblika diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Tom Preporukom date su **smjernice državama članicama** da ispituju postojeće zakonodavne i druge mjere, osiguraju djelotvornu zaštitu od svih oblika diskriminacije i zločina iz mržnje uključujući i djelotvorne pravne lijekove, a posebno da se u *svom zakonodavstvu, politikama i praksi rukovode načelima i mjerama sadržanim u dodatku ovoj preporuci*.

DIO II - Međunarodni i domaći pravni okvir

Različiti međunarodni pravni dokumenti jasno i dosljedno obavezuju Bosnu i Hercegovinu da radi na unapređenju ljudskih prava LGBTI osoba. To se prvenstveno odnosi na one dokumente koji su sadržani u **Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine, kao i Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Ustava Republike Srpske i kantonalnih ustava**. Svi ovi dokumenti dosljedno zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije u pristupu pravima i slobodama koje su sadržane u ovim međunarodnim sporazumima.

Ove obaveze su dodatno potvrđene u praksi nadležnih organa Ujedinjenih nacija i Vijeća Evrope. Tako **Deklaracija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu Generalne skupštine Ujedinjenih nacija iz 2009.** godine poziva države da osude akte nasilja i povezanih kršenja ljudskih prava protiv osoba zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, da provedu istragu i počinioce privedu pravdi, te osiguraju mehanizme zaštite za osobe koje rade na djelima nasilja i kršenja ljudskih prava počinjenih na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. **Rezolucije Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu**, donesene 2011. i 2014. godine, pozivaju se na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i druge relevantne međunarodne dokumente, te principe nediskriminacije i njima Vijeće izražava duboku zabrinutost zbog nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u svim dijelovima svijeta. Stoga je zatraženo od visokog povjerenika da dokumentira i analizira diskriminacione zakone i prakse kojima se krše ljudska prava osoba zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te načine na koji međunarodni mehanizmi za zaštitu ljudskih prava mogu pomoći da se spriječe kršenja.

Džogdžakartanski principi plus 10, koje je 2006. godine usvojila (i 2017. dopunila) grupa eksperata/ica, predlažu osnovne standarde za zaštitu i promociju punog uživanja svih ljudskih prava, bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Neke zemlje, uključujući Češku Republiku, Dansku, Finsku, Irsku, Norvešku, Švedsku i Švicarsku, potvrdile su ili su se pozvale na Principe u svojim izjavama pred Vijećem za ljudska prava Ujedinjenih nacija. Druge zemlje su usvojile Principe na nivou izvršne vlasti (Njemačka, Nizozemska, Španija i Velika Britanija) ili kao dio svog zakonodavstva (Belgija).

Evropski sud za ljudska prava je svojim presudama i progresivnim tumačenjem Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda snažno utjecao na stvaranje okvira pravne zaštite LGBTI osoba. Praksa Evropskog suda za ljudska prava je u posljednjih trideset godina nametnula važne standarde, ne samo u odnosu na dekriminalizaciju homoseksualnosti i ukidanje različitih dobi pristanka na seksualne odnose za homoseksualne osobe u odnosu na heteroseksualne odnose, već i u uspostavljanju zaštite LGBTI osoba od nasilja i uznemiravanja, zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te priznavanju istospolnim zajednicama statusa zajednica porodičnog života. Naime, i svojim posljednjim odlukama Sud ne samo da potvrđuje da je pitanje seksualne orijentacije i ostvarivanje seksualnog identiteta zaštićeno pravom na privatni život, te da je svaka diskriminacija na ovim osnovima zabranjena, već zauzima i stanovište da se istospolne zajednice smatraju porodičnim životom i da su države članice dužne da ih pravno priznaju i omoguće im uživanje minimalno onih prava koja su priznata vanbračnim heteroseksualnim zajednicama.

Pravni okvir zaštite pripadnika/ca LGBTI populacije u EU zasnovan je na članu 21. **Povelje o osnovnim pravima** koji zabranjuje bilo kakav oblik diskriminacije zasnovan na seksualnoj orijentaciji, kao i članu 19. **Ugovora o funkcioniranju Evropske unije**, koji propisuje obavezu preduzimanja aktivnosti u cilju suzbijanja svih oblika diskriminacije. Polazeći od navedenog, a imajući u vidu proces pridruživanja EU i neophodnost usklađivanja politika sa ovom međunarodnom organizacijom, BiH u narednom periodu mora preduzeti mjere na punoj implementaciji pravne tekovine EU. U novembru 2020. Evropska unija usvojila je svoj **Akcionni plan za ljudska prava i demokratiju 2020–2024.** utvrđujući prioritete EU na ovom polju u njenim odnosima sa svim trećim zemljama, uključujući Bosnu i Hercegovinu. Utvrđeno je pet sveobuhvatnih prioriteta pod okriljem da „niko ne smije biti izostavljen, niti jedno ljudsko pravo zanemareno“: (1) zaštita i osnaživanje pojedinaca; (2) izgradnja elastičnih, inkluzivnih i demokratskih društava; (3) promoviranje globalnog sistema za ljudska prava i demokratiju; (4) nove tehnologije: iskorištavanje prilika i rješavanje izazova; i (5) isporučivanje zajedničkim radom. Na osnovu Akcionog plana, EU će pojačati svoje djelovanje u sprečavanju i borbi protiv svih oblika diskriminacije lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih, transrodnih i interspolnih (LGBTI) osoba, uključujući LGBTI-fobično nasilje i govor mržnje. Također će raditi na sprečavanju i djelovanju protiv kršenja slobode mirnog okupljanja i udruživanja.

DIO III - Analiza stanja ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u BiH

Kako bi se izradio akcioni plan, urađena je analiza stanja ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba na osnovu dostupnih izvora podataka:

- Rozi izvještaj 2019. Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, edicija Ljudska prava Sarajevskog otvorenog centra, broj publikacije: 67
<https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2019/05/Rozi-izvjestaj-2019-za-web.pdf>
- Life on the Margins: Survey Results of the Experiences of LGBTI People in Southeastern Europe September 2018, World Bank Group
<http://documents.worldbank.org/curated/en/123651538514203449/pdf/130420-REPLACEMENT-PUBLIC-FINAL-WEB-Life-on-the-Margins-Survey-Results-of-the-Experiences-of-LGBTI-People-in-Southeastern-Europe.pdf>
- Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Banja Luka, septembar 2016. godine
<https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen/doc2016110413333704bos.pdf>
- Prijedlog mjera za ravnopravnost lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interpolnih (LGBTI) osoba u Bosni i Hercegovini za period 2017–2019. godine, edicija Human Rights Papers Sarajevskog otvorenog centra, broj izdanja: 21
<https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2016/05/PRIJEDLOG-MJERA-ZA-RAVNOPRAVNOST-LEZBEJKI-GEJEVA-BISEKSUALNIH-TRANSRODNIH-I-INTERSPOLNIH-LGBTI-OSOBA-za-web.pdf>
- Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću – Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji
<https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>
- Analitički izvještaj Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji
<http://www.dei.gov.ba/dei/media/servis/vijesti/default.aspx?id=21809&langTag=bs-BA>
- Izvještaj ECRI-a o Bosni i Hercegovini (peti ciklus monitoringa)
<http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/ECRI%20Final%20160117.pdf>
- Zaključna zapažanja u vezi sa Šestim periodičnim izvještajem Bosne i Hercegovine CEDAW/C/BiH/CO/6

U Bosni i Hercegovini ostvaren je značajan napredak u pogledu uređivanja sistema zaštite od diskriminacije. Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije zabranjena je ključnim zakonima u ovoj oblasti, i to **Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH – prečišćen tekst** („Službeni glasnik BiH“, broj 32/10) i **Zakonom o zabrani diskriminacije BiH** („Službeni glasnik BiH“, br. 59/09 i 66/16). Brojni drugi zakoni sadrže ovaj zabranjeni osnov, uključujući i krivične zakone. Pored toga, Zakonom o zabrani diskriminacije BiH zabranjena je diskriminacija na osnovu rodnog identiteta i spolnih karakteristika, ali i po bilo kojoj drugoj okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj

osobi onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima života.

Uprkos tome, dostupni podaci govore da je diskriminacija na osnovu spolne orijentacije rasprostranjena. Prema podacima Svjetske banke, 92% ispitanika/ca u BiH izjavilo je da je diskriminacija zasnovana na njihovoj seksualnoj orijentaciji ili prilično uobičajena ili vrlo česta. Ovaj procenat je znatno viši od nalaza sličnih anketa za EU, gdje je 75% ispitanih diskriminaciju smatralo prilično ili veoma raširenom. Više od 70% ispitanih doživljavalo je diskriminaciju na osnovu rodnog izražavanja i rodnog identiteta prilično ili vrlo često, niže od onog prijavljenog u istraživanju za EU (84%). Diskriminacija po tim osnovama bila je veća od ostalih karakteristika, kao što su etnička pripadnost, religija i dob.

III a) Govor mržnje

Sva tri krivična zakona u BiH prepoznaju institut krivičnih djela počinjenih iz mržnje (u Brčko distriktu mržnja je definirana kao otežavajuća okolnost izvršenja krivičnih djela), u okviru kojeg se pruža zaštita LGBTI osobama i drugim marginaliziranim društvenim grupama, te se dopunom djela koja se odnose na mržnju, govor mržnje i nasilje prati volja zakonodavca da sankcionira i spriječi slična društveno štetna ponašanja. Iako su rješenja u krivičnom zakonodavstvu dobro postavljena, ipak su potrebna poboljšanja vezana za utvrđivanje pravne kvalifikacije djela u cilju efikasnijeg procesuiranja.

Pored Krivičnog zakona BiH, Krivičnog zakona FBiH, Krivičnog zakonika RS te Krivičnog zakona BD BiH, ostali zakoni u kojima su regulirane slične odredbe, naročito u vezi s izrazima i djelima koja izazivaju nacionalnu, vjersku ili rasnu mržnju su: zakoni o javnom redu i miru, Zakon o javnom okupljanju BD BiH; zakoni o radio-televiziji RS i FBiH.

Poštovanje ljudskih prava LGBTI osoba u medijskom kontekstu posredno se osigurava putem regulatornih i samoregulatornih mehanizama u BiH, ali i kroz primjenu etičkih kodeksa. Naime, Kodeksom o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija („Službeni glasnik BiH“, broj 3/16) Regulatorne agencije za komunikacije BiH uspostavljeni su programski principi nosilaca dozvola u oblasti emitiranja, kojima je eksplicitno zabranjeno poticanje na mržnju i diskriminaciju, te širenje predrasuda i na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta kao zaštićenih osnova. Za utvrđena kršenja primjenjivih odredbi Kodeksa, Agencija je ovlaštena da primjenjuje izvršne mjere (usmene i pismene opomene, novčane kazne, oduzimanje dozvole). U smislu samoregulacije, na nivou Vijeća za štampu i online medije BiH na snazi je Kodeks za štampu i online medije. Za razliku od Agencije, Vijeće za štampu nema zakonske ovlasti za izricanje sankcija štampanim i online medijima, već se primjena samoregulacije odvija tako što Vijeće za štampu procijeni određeni medijski sadržaj na koji je zaprimilo žalbu, te, ako utvrdi kršenje, obavijesti medij na koji je uložena žalba da je dužan objaviti ispravku, što medij može, ali ne mora učiniti.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

IZVJEŠTAJ ECRI-A O BOSNI I HERCEGOVINI (peti ciklus monitoringa)	Mišljenje EK i Analitički izvještaj	Rozi izvještaj 2019.
Organi vlasti treba da izrade, zajedno sa nevladinim i međunarodnim organizacijama, sveobuhvatnu strategiju za borbu protiv govora mržnje, kao i preduzmu aktivnosti da promoviraju toleranciju prema LGBT osobama. ECRI preporučuje da vlasti, u tijesnoj saradnji sa LGBT organizacijama, preduzimaju aktivnosti podizanja svijesti u cilju promoviranja tolerancije i suzbijanja diskriminacije protiv LGBT osoba. ECRI preporučuje da vlasti (i) izvrše procjenu obuka za policijske službenike/ce, tužioce/teljice i sudije/sutkinje koje se odnose na zločine iz mržnje u cilju njihovog usavršavanja po potrebi; (ii) da nastave sa tim obukama te da ih proširuju; i (iii) da osiguraju da je nasilje nad povratnicima, vjerskim zajednicama i LGBT osobama adekvatno zastupljeno u tim obukama. ECRI preporučuje da vlasti osiguraju da nadležne agencije za provođenje zakona uzmu u obzir svaku homo/transfobičnu motivaciju u slučajevima nasilja kada ih istražuju.	Zakonodavstvo o zločinima iz mržnje treba prilagoditi i uskladiti s <i>acquis</i>-em, po kome se kažnjava javno podsticanje na nasilje ili mržnju na osnovu rase, boje kože, vjere, porijekla ili nacionalnog ili etničkog porijekla. Dokumentirani slučajevi diskriminacije trebaju dobiti stvarni administrativni i sudski epilog, a sudske presude se moraju izvršiti. Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguravanjem provedbe zakona o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti.	Izmijeniti i dopuniti krivične zakone Federacije BiH i Brčko distrikta, te odredbe o poticanju na mržnju i nasilje proširiti tako da uključuju i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zaštićene osnove. Mediji u BiH trebaju se suzdržavati od poticanja na mržnju te koristiti rodno osjetljiv jezik i politički korektnu LGBTI terminologiju; trebaju koristiti svoju ulogu u cilju edukacije javnosti, borbe protiv stereotipa i predrasuda, i promoviranja tolerancije. Mediji u BiH trebaju ukazivati na zakonsku regulativu i neophodnost poštovanja ljudskih prava LGBTI osoba; trebaju regulirati komentare na svojim online portalima i društvenim mrežama u cilju suzbijanja krivičnih djela pozivanja na diskriminaciju, mržnju i nasilje.

III b) Sloboda okupljanja

Pravo na slobodu okupljanja regulirano je Ustavom BiH, ustavima entiteta i kantona, Statutom Brčko distrikta, zakonima entiteta i kantona, ali i zaštićeno međunarodnim dokumentima koje je BiH ratificirala ili usvojila u svoj pravni sistem, kao što je Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Svi ovi dokumenti garantiraju pravo građana/ki u BiH na slobodno okupljanje, koje smije biti ograničeno samo radi zaštite sigurnosti ljudi i imovine.

Policijske agencije i akademije, centri za edukaciju sudija i tužilaca samostalno i uz podršku partnera provode obuke policijskih službenika/ca i sudija/sutkinja o pravima LGBTI osoba i otkrivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Zakonodavstvo o slobodi okupljanja i mogućnosti upotrebe javnih prostora u svrhu mirnih okupljanja i dalje prekomjerno opterećuje organizatore i mora se uskladiti s evropskim standardima u brojnim dijelovima, što je postalo vidljivo tokom Prve bosanskohercegovačke povorke ponosa 2019. godine u Sarajevu. Do sada su samo vlasti BD BiH donijele novo zakonodavstvo u skladu sa standardima.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Izvještaj Institucije ombudsmana 2016.	Mišljenje EK i Analitički izvještaj „Osnovna prava“	Rozi izvještaj 2019.
Izmijeniti i dopuniti krivične zakone Federacije BiH i Brčko distrikta, te odredbe o poticanju na mržnju i nasilje proširiti tako da uključuju i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zaštićene osnove; S ciljem borbe protiv homofobije i predrasuda unutar institucija, konstantno educirati i informirati sudije i sutkinje, tužitelje/ice, policijske službenike/ce i državne službenike/ce o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i poticanju na mržnju i nasilje prema LGBTI osobama; Unaprijediti saradnju policije i pravosuđa u procesuiranju krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, te sistematski prikupljati podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje na osnovu roda, te na osnovama seksualne orijentacije, rodnog identiteta i seksualnih karakteristika; Uvesti LGBTI inkluzivne module u nastavne planove i programe pravnih fakulteta i policijskih akademija, te u permanentne i specijalističke programe obuke policijskih službenika/ca i ispite za državnu službu; Razviti program borbe protiv međuvršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama, koji će obuhvatiti i homofobno i transfobno nasilje, kao i programe promocije tolerancije i stvaranja inkluzivnog obrazovnog sistema; Educirati visokoškolsko/akademsko osoblje kako bi se ono senzibiliziralo za rad s LGBTI osobama, te kako bi prepoznalo, osudilo i izbjeglo govor mržnje prema LGBTI osobama.	„Sloboda okupljanja zagantovana je Ustavom i uređena na entitetskom ili kantonalnom nivou. Zakon predviđa niz osnova za ograničenja, nameće pretjeranu odgovornost organizatorima okupljanja (što zahtijeva njihovo angažiranje s više vlasti) i ne pravi razliku između skupova u komercijalne i nekomercijalne svrhe. Zakoni o slobodi okupljanja trebaju se uskladiti u cijeloj zemlji i uskladiti s evropskim i međunarodnim standardima. Organizacije civilnog društva također su prijavile sve češće pokušaje vlasti da ograniče mirna okupljanja.“	Policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini: - da preventivno djeluju u smislu zaštite prava LGBT populacije; - da pravovremeno reaguju u slučaju ugrožavanja bilo kojeg zaštićenog prava LGBT osoba; - da nastave sa poduzimanjem mjera usmjerenih na jačanje senzibilnosti u radu sa LGBT populacijom; - da poduzmu mjere iz svoje nadležnosti kako bi svakoj osobi bila garantirana lična sigurnost prilikom ostvarivanja ustavima zagantiranih prava na slobodu okupljanja; - da u saradnji sa Institucijom ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine sačine sveobuhvatan program obuke policijskih službenika/ca i pristupe izradi priručnika za edukaciju zaposlenih o LGBT temama S ciljem borbe protiv homofobije i predrasuda unutar institucija, konstantno educirati i informirati sudije i sutkinje, tužitelje/ice, policijske službenike/ce i državne službenike/ce o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i poticanju na mržnju i nasilje prema LGBTI osobama; Unaprijediti saradnju policije i pravosuđa u procesuiranju krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, te sistematski prikupljati podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje na osnovu roda, te na osnovama seksualne orijentacije, rodnog identiteta i seksualnih karakteristika.

III c) Porodično pravo

Propisima u Bosni i Hercegovini, tačnije, odredbama porodičnih zakona na nivou entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, uređeni su porodičnopravni odnosi između bračnih supružnika. Odnosi između bračnih supružnika proizvode određena prava i obaveze, a najznačajniji su

ličnopravni, ekonomsko-socijalni i imovinskopravni. Odredbe porodičnih zakona reguliraju pitanja vezana za zaključenje braka, tretiraju vanbračnu zajednicu, kao i imovinskopravne odnose između bračnih, odnosno vanbračnih supružnika. Ukoliko se izvrši uporedna analiza svih važećih zakonskih odredbi iz oblasti porodičnog prava, zaključak je da zakonodavac na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine jednako regulira pitanje zaključenja braka propisujući različitost spolova kao jedan od bitnih i najvažnijih uvjeta za sklapanje i punovažnost braka. Brak mogu zaključiti isključivo dvije osobe različitog spola, odnosno jedna žena i jedan muškarac. Razlika spolova je zakonski uvjet za punovažnost braka, ali i za postojanje vanbračne zajednice. Činom zaključenja braka bračni supružnici postaju nosioci određenih prava i obaveza, a zakonski propisi reguliraju ekonomsko-socijalne i imovinskopravne odnose koji nastaju između njih.

U Bosni i Hercegovini ne postoji zakonsko rješenje koje bi istospolnim parovima omogućilo registriranje životne ili istospolne zajednice. Posljedica takvog stanja se ogleda u uskraćivanju ostvarivanja niza prava koja bi registracijom ove zajednice nastala između partnera, prvenstveno imovinska, pravo na nasljeđivanje, ostvarivanje zdravstvene zaštite itd. U toku 2018. godine ostvaren je prvi korak ka reguliranju istospolnih partnerstava u Federaciji Bosne i Hercegovine. Na sjednici Vlade FBiH održanoj u oktobru 2018. godine usvojena je informacija Federalnog MUP-a u kojoj se govori o zahtjevima za upis podataka u matične evidencije koje se odnose na životne zajednice istospolnih parova. Vlada je usvojila prijedlog Federalnog MUP-a za imenovanje interesorne radne grupe koja će analizirati postojeće propise i predložiti nove koje je potrebno donijeti kako bi istospolni parovi iz životne zajednice ostvarivali prava koja proizlaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda, a koja postoje za heteroseksualne parove u BiH.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Izvještaj Institucije ombudsmana 2016.	Mišljenje EK i Analitički izvještaj	Rozi izvještaj 2019.
Zakonodavnim tijelima u Bosni i Hercegovini da zakonski urede pitanje zajednice života istospolnih partnera.	Istospolni parovi su stalno diskriminirani, jer pravni sistem ne prepoznaje njihova socijalna i ekonomska prava, uključujući i pravo na porodični život.	Prilikom osnivanja interesorne grupe Vlade FBiH za procjenu postojećih propisa i potrebe usvajanja novih, koji će omogućiti istospolnim parovima prava zagarantirana u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i slobodama, omogućiti učesće eksperata i predstavnika civilnog društva (organizacije sa višegodišnjim radom na pravima LGBTI pravima) kako bi cijeli proces bio što efikasniji, transparentniji i u konačnici doveo do što boljeg zakonskog rješenja. Inicirati procese za donošenje zakonskog rješenja o istospolnim partnerstvima i u Republici Srpskoj i Distriktu Brčko kako bi istospolni parovi imali jednak tretman po ovom pitanju na cijelom teritoriju BiH.

III d) Prava transrodnih osoba

Transrodnim osobama u BiH nije omogućena pravna promjena spola. Naime, oznaku spola u ličnim dokumentima i jedinstveni matični broj mogu promijeniti tek nakon izvršene "potpune" medicinske prilagodbe spola. Prema zakonima o matičnim knjigama entiteta i Brčko distrikta, te

internim pravilima ministarstava zdravstva i MUP-ova entiteta i Brčko distrikta, nakon pregleda dokumentacije donesene iz inostranstva, MUP-ovi poništavaju stari i izdaju novi jedinstveni matični broj i rješenje na osnovu kojeg osoba može promijeniti ostale lične dokumente. Endokrinološka terapija i hirurški zahvati moraju se obavljati u inostranstvu i troškove snose same transrodne osobe, jer ih bh. zdravstvene ustanove ne rade. Postoji mogućnost pokrivanja troškova kroz neko drugo pravo (troškovi liječenja u inostranstvu), ali se to rješava pojedinačno, u svakom individualnom slučaju.

Istraživanje potreba LGBTI zajednice koje je 2017. godine proveo Sarajevski otvoreni centar, pokazalo je da oko 61% transrodnih osoba koje su učestvovala u istraživanju planira djelimično ili potpuno promijeniti spol, dok 22,2% njih još uvijek nije donijelo odluku. Od toga su četiri (22,2%) osobe već u procesu tranzicije, dok bi sedam (38,9%) od onih koji/e nisu željelo otpočeti tranziciju. Iako odluka o prilagodbi spola u BiH još uvijek podrazumijeva da ispitanici/e u potpunosti sami snose sve troškove tretmana, većina mu se planira podvrgnuti jer to smatraju iznimno značajnim korakom u izgradnji vlastitog identiteta.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Izvještaj ECRI-a o Bosni i Hercegovini (peti ciklus monitoringa)	Mišljenje EK i Analitički izvještaj	Rozi izvještaj 2019.
ECRI predlaže da vlasti reguliraju procedure i uslove za promjenu spola, u skladu sa smjernicama Vijeća Evrope.	Socijalnu inkluziju interpolnih i posebno transrodnih osoba, koje su posebno marginalizirane, također treba poboljšati. Preporuka Evropske komisije sa 5. sastanka Pododbora za pravdu, slobodu i sigurnost u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Bosne Hercegovine održanog u decembru 2020. glasi: „Pojednostaviti postupak zakonske promjene spola za transrodne osobe i ojačati njihovu socijalnu uključenost.“	Neophodno je da BiH, njeni entiteti i Brčko distrikt reguliraju pravnu promjenu spola tako da se donesu zakoni koji će na sistematski i sveobuhvatan način regulirati proceduru oznake spola u ličnim dokumentima i jedinstveni matični broj. Dakle, neophodno je omogućiti trans osobama da oznaku spola promijene na osnovu vlastitog zahtjeva i prava na samoodređenje, bez zahtjeva za prethodnom bilo kakvom medicinskom intervencijom. Usvojiti i provesti zakone u sve tri upravne jedinice (Republika Srpska, Federacija BiH, Brčko distrikt), kojima bi se definirale dužnosti medicinskih institucija da uspostave timove i obuče profesionalce/ke koji bi mogli pratiti proces i voditi medicinske procedure prilagodbe spola u BiH, kao i obavezu zavoda za zdravstveno osiguranje da troškove ovih procedura pokrivaju iz zdravstvenog osiguranja. Neophodno je, paralelno sa gore navedenim, kontinuirano educirati bh. medicinske stručnjake/inje i zdravstvene radnike/ce u granama psihologije, psihijatrije, endokrinologije, ginekologije, urologije, plastične, rekonstruktivne i estetske hirurgije o adekvatnom, trans inkluzivnom i trans specifičnom pružanju usluga i podrške trans osobama u procesu tranzicije.

III e) Azil

Kada su u pitanju LGBTI osobe kao tražioci azila, pravni okvir je u velikoj mjeri usklađen sa standardima EU. Zakon o azilu i Zakon o strancima, usvojeni 2015. odnosno 2016. godine, u najvećem dijelu su preuzeli odredbe relevantnih direktiva EU. U Analitičkom izvještaju uz Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji, konstatirano da je „Zakonodavstvo u nekim oblastima, posebno o strancima i azilu, je u velikoj mjeri usklađeno sa *acquis-em*“. Prema informacijama iz Ministarstva sigurnosti BiH, kada su u pitanju LGBT osobe kao tražioci azila, spol i seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike u praksi posmatraju se kao pripadnost određenoj društvenoj grupi, čija je definicija data u Zakonu o azilu. S tim u vezi, Zakonom o azilu osigurana je zaštita svih navedenih kategorija, ukoliko se u postupku utvrdi da bi im po nekom od navedenih osnova prijetio progon u zemlji porijekla.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Mišljenje EK i Analitički izvještaj	Rozi izvještaj 2019.
Osoblje mora biti bolje obučeno kako bi se osiguralo poštovanje međunarodnih standarda i procesnih mjera zaštite. Potrebno je poboljšati provedbu zakonodavstva o azilu, posebno kako bi se osiguralo sistematsko poštovanje procesnih garancija za tražioce azila. Potrebno je ojačati pristup procedurama i mehanizmima za azil kako bi se osigurala brža obrada zahtjeva i pružila međunarodna zaštita osobama kojima je to potrebno.	Izmijeniti Zakon o azilu BiH tako da se spol i seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike eksplicitno navedu kao osnove za traženje azila i mogući razlozi proganjanja; Zakonom o strancima prepoznati istospolne zajednice, odnosno spajanje porodice kao osnovu za dodjeljivanje privremenog boravka partnerima/cama bh. građana/ki. Osigurati obuku službenicima/službenicama koji se bave azilom kako bi LGBTI tražioci/teljice azila tokom procedure traženja azila bili tretirani s poštovanjem, na adekvatan, profesionalan i senzibilan način.

III f) Predrasude i stereotipi prema LGBTI osobama

Sva dostupna istraživanja potvrđuju da su predrasude i stereotipi prema LGBTI osobama izraženi, te da LGBTI osobe zbog toga trpe uznemiravanje, maltretiranje i diskriminaciju. Uprkos zakonodavstvu koje zabranjuje diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, skoro polovina (49%) ispitanih navodi da su bili diskriminirani ili maltretirani u prethodnih 12 mjeseci. Transrodne osobe su više ugrožene, pri čemu 80 procenata ispitanih navodi takva iskustva. Diskriminacija se javlja i u obrazovnom sistemu i na radnom mjestu, što onemogućava LGBTI osobe da daju svoj puni doprinos razvoju društva u kojem žive.

Svaka treća ispitana osoba navodi da je bila žrtva nasilja u posljednjih pet godina. Transrodni ispitanici/e su još i više ugroženi, pri čemu ih je više od polovine iskusilo nasilje. Pogubni utjecaji koje takva iskustva imaju na žrtve dobro su dokumentirani, a takvo nasilje ima za posljedicu i šire društvene troškove. Zbog toga preko 70% LGBTI osoba izbjegava određena javna mjesta (poput ulica, trgova, javnog prijevoza, kafića, restorana, klubova, javnih prostorijskih zgrada, parkova i dr.) radi vlastite sigurnosti, te na takvim mjestima ne govore o svom identitetu. Devet od deset

ispitanih reklo je da se ljudi često uvredljivo šale na račun LGBTI osoba u svakodnevnom životu. Dvije trećine LGBTI osoba zbog toga krije svoj identitet na radnom mjestu, dok je preko 40% njih prisustvovalo negativnim komentarima prema LGBTI osobama na radnom mjestu.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Preporuke Komiteta CEDAW na 6. periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi UN-ove Konvencije za ukidanje svih oblika diskriminacije nad ženama	Rozi izvještaj 2019.
„Osigura(ti) poštivanje ljudskih prava lezbejki, biseksualnih i transrodnih žena i osigura(ti) da se u nacionalnim akcionim planovima za ravnopravnost spolova obradi tema stigme i diskriminacije protiv njih u svim sferama života.”	Uvesti LGBTI inkluzivne module u nastavne planove i programe pravnih fakulteta i policijskih akademija, te u permanentne i specijalističke programe obuke policijskih službenika/ca i ispite za državnu službu; Razviti program borbe protiv međuvršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama, koji će obuhvatiti i homofobno i transfobno nasilje, kao i programe promocije tolerancije i stvaranja inkluzivnog obrazovnog sistema; Educirati visokoškolsko/akademsko osoblje kako bi se ono senzibiliziralo za rad s LGBTI osobama, te kako bi prepoznalo, osudilo i izbjeglo govor mržnje prema LGBTI osobama.

DIO IV - Struktura Akcionog plana

Struktura koja je predstavljena ispod zasnovana je na standardima ljudskih prava i oblastima iz dodatka Preporuke CM/Rec(2010)5, te daje pregled mjera koje bi se trebale poduzeti kako bi se osigurala ljudska prava LGBTI osoba.

Preporuka CM/Rec(2010)5 sadrži veći broj preporuka koje su sadržane u oblastima, i to:

- I** Pravo na život, sigurnost i zaštitu od nasilja, a posebno od „zločina iz mržnje“ i drugih mržnjom motiviranih incidenata i „govora mržnje“,
- II** Sloboda udruživanja,
- III** Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja,
- IV** Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života,
- V** Zapošljavanje,
- VI** Obrazovanje,
- VII** Zdravstvena zaštita,
- VIII** Stanovanje,
- IX** Sport,
- X** Pravo na traženje azila,
- XI** Nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava,
- XII** Diskriminacija po više osnova.

Zajedničko za svaku od ovih oblasti jeste to da sadrži odredbe koje su zasnovane na ključnim obavezama koje proizlaze za države članice sporazuma u oblasti ljudskih prava. Zbog toga, u većini preporuka se govori o potrebi:

- da se osiguraju strukturalne promjene u skladu sa ustavnim uređenjem BiH (donesu odgovarajući zakoni, politike ili uspostave nadležnosti institucija),
- da se unaprijedi proces primjene prava (podrška u provođenju zakona, primjenjivanje pristupa koji je zasnovan na ljudskim pravima),
- da se osigura dosljedno djelovanje (praćenje stanja i prikupljanje podataka).

Vodeći se ovim pristupom, i podacima koji potkrepljuju analizu stanja, ovim Akcionim planom postavljena su sljedeća *tri opća cilja*:

- I** Jednake mogućnosti i zabrana diskriminacije
- II** Jednaka prava u svim oblastima života i
- III** Društvo poštovanja raznovrsnosti

Kako bi bio ostvaren napredak u postizanju navedenih općih ciljeva, identificirana su sljedeća *četiri strateška cilja*:

STRATEŠKI CILJ 1 – Osigurati postojanje efikasnih mehanizama zaštite od diskriminacije i zločina iz mržnje za LGBTI osobe

STRATEŠKI CILJ 2 – Osigurati jednaka prava LGBTI osobama u svim oblastima javnog i privatnog života

STRATEŠKI CILJ 3 – Razvijena svijest o potrebi za suzbijanjem predrasuda i stereotipa o LGBTI osobama

STRATEŠKI CILJ 4 – Praćenje i izvještavanje

U cilju realizacije navedenih strateških ciljeva predviđene su aktivnosti koje su prikazane u tabeli koja slijedi:

JEDNAKE MOGUĆNOSTI I ZABRANA DISKRIMINACIJE	JEDNAKA PRAVA U SVIM OBLASTIMA ŽIVOTA	DRUŠTVO POŠTOVANJA RAZNOVRSNOSTI
STRATEŠKI CILJ 1 Osigurati postojanje efikasnih mehanizama zaštite od diskriminacije i zločina iz mržnje za LGBTI osobe	STRATEŠKI CILJ 2 Osigurati jednaka prava LGBTI osobama u svim oblastima javnog i privatnog života	STRATEŠKI CILJ 3 Razvijena svijest o potrebi za suzbijanjem predrasuda i stereotipa o LGBTI osobama
Aktivnost 1.1. Usklađivanje i redovno praćenje krivičnih zakona u pogledu zločina iz mržnje prema LGBTI osobama Aktivnost 1.2. Obuka nosilaca pravosudnih funkcija o diskriminaciji LGBTI osoba i zločinima počinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama Aktivnost 1.3. Obuka profesionalaca/ki u oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalne zaštite, rada i zapošljavanja o pravima i slobodama LGBTI osoba Aktivnost 1.4. Unaprijediti saradnju nadležnih tijela u pogledu ostvarivanja prava na slobodu okupljanja Aktivnost 1.5. Redovne obuke za policijske službenike/ce o pravima i slobodama LGBTI osoba i za postupanje u slučaju zločina iz mržnje prema LGBTI osobama Aktivnost 1.6 Redovna obuka državnih službenika/ca o pravima i slobodama LGBTI osoba i slobodi okupljanja Aktivnost 1.7 Provoditi aktivnosti na razvoju kapaciteta za efikasnu podršku relevantnim institucijama u provedbi AP-a	Aktivnost 2.1. Analizirati pravne prepreke s kojima se susreću osobe koje žive u istospolnim zajednicama Aktivnost 2.2. Analizirati i promovirati postojeće modalitete promjene spola za državljane/ke BiH (medicinski i administrativni aspekti) Aktivnost 2.3. Donošenje smjernica za postupanje u slučajevima LGBTI osoba kao tražilaca azila i obuka službenika/ca Aktivnost 2.4. Utvrditi pravo na besplatnu pravnu pomoć za LGBTI osobe slabog imovnog stanja	Aktivnost 3.1. Provođenje aktivnosti u obrazovnim institucijama o sprečavanju predrasuda i stereotipa prema LGBTI osobama Aktivnost 3.2. Uključivanje sportskih saveza u borbu protiv homofobije i transfobije na sportskim događajima Aktivnost 3.3. Definiranje smjernica za medijsko izvještavanje o izazovima s kojima se susreću LGBTI osobe Aktivnost 3.4. Javno reagirati na kršenje prava, predrasude i stereotipe prema LGBTI osobama Aktivnost 3.5. Provesti analizu o postojećim predrasudama i stereotipima prema LGBTI osobama Aktivnost 3.6. Provođenje kampanja s ciljem dizanja svijesti o diskriminaciji LGBTI osoba
STRATEŠKI CILJ 4 Praćenje i izvještavanje		
Aktivnost 4.1. . Izrada obrasca za izvještavanje Aktivnost 4.2. Izvještavanje o provedenim aktivnostima		

Ključni princip u implementaciji ovih aktivnosti je pristup programiranju zasnovan na ljudskim pravima koji uključuje saradnju i konsultacije sa LGBTI osobama u analizi, dizajniranju i izvođenju aktivnosti.

DIO V - Matrica logičkog okvira Akcionog plana

U matrici logičkog okvira koja slijedi, razrađeni su pokazatelji za praćenje postignuća Akcionog plana, ilustrativno identificirani nadležni organi uprave, upravne organizacije i druge institucije te je određen vremenski okvir za realizaciju.

STRATEŠKI CILJ 1 Osigurati postojanje efikasnih mehanizama zaštite od diskriminacije i zločina iz mržnje za LGBTI osobe			
	Pokazatelj	Nosioci odgovornosti	Vremenski okvir
Aktivnost 1.1. Usklađivanje i redovno praćenje krivičnih zakona u pogledu zločina iz mržnje prema LGBTI osobama	# provedenih analiza o usklađenosti krivičnih zakona/utjecaju postojećih odredbi # broj prijedloga za izmjene i dopune % usvojenih prijedloga	Ministarstvo pravde BiH Ministarstvo pravde FBiH Ministarstvo pravde RS Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH	Kontinuirano
Aktivnost 1.2. Obuka nosilaca pravosudnih funkcija o diskriminaciji LGBTI osoba i zločinima počinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama	# izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # provedenih obuka % obuhvata obukama nosilaca pravosudnih funkcija	CEST FBiH CEST RS Pravosudna komisija BD	Kontinuirano
Aktivnost 1.3. Obuka profesionalaca/ki u oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalne zaštite, rada i zapošljavanja o pravima i slobodama LGBTI osoba	# provedenih analiza o potrebama za obukom (TNA) # izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # obuka i % obuhvata profesionalaca/ki	Nadležne obrazovne i zdravstvene institucije u partnerstvu sa NVO Pedagoški zavodi Zavodi za javno zdravstvo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke u saradnji s kantonalnim ministarstvima obrazovanja i prosvjetno-pedagoškim institucijama Federalni zavod za zapošljavanje, u saradnji s drugim nadležnim federalnim i kantonalnim organima Federalno ministarstvo zdravlja u saradnji s kantonalnim ministarstvima Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske Ministarstvo socijalne i zdravstvene zaštite u saradnji s nadležnim institucijama Ministarstva u oblasti rada i zapošljavanja Nadležni organi Brčko distrikta BiH	Kontinuirano

Aktivnost 1.4. Unaprijediti saradnju nadležnih tijela u pogledu ostvarivanja prava na slobodu okupljanja	# održanih sastanaka i # potpisanih protokola o saradnji # održanih javnih skupova na siguran način	MUP RS Kantonalni MUP-ovi Policija Brčko distrikta BiH	Kontinuirano
Aktivnost 1.5. Redovne obuke za policijske službenike/ce o pravima i slobodama LGBTI osoba i za postupanje u slučaju zločina iz mržnje prema LGBTI osobama	# izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # obuka i % obuhvata obukama policijskih službenika/ca	Ministarstvo sigurnosti BiH, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova BiH Policijska akademija FBiH Ministarstvo unutrašnjih poslova RS Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji s kantonalnim MUP-ovima Policija Brčko distrikta BiH	Kontinuirano
Aktivnost 1.6 Redovna obuka državnih službenika/ca o pravima i slobodama LGBTI osoba	# izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # obuka i % obuhvata obukama državnih službenika/ca	Agencija za državnu službu BiH Agencija za državnu upravu RS Agencija za državnu službu FBiH	Kontinuirano
Aktivnost 1.7 Provoditi aktivnosti na razvoju kapaciteta za efikasnu podršku relevantnim institucijama u provedbi AP-a	# aktivnosti izgradnje kapaciteta Agencije za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, FBiH i GC RS-a u saradnji s drugim sudionicima	Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender centar RS	Kontinuirano
STRATEŠKICILJ 2 Osigurati jednaka prava LGBTI osobama u svim oblastima javnog i privatnog života			
	Pokazatelj	Nosioci odgovornosti	Vremenski okvir
Aktivnost 2.1. Analizirati pravne prepreke s kojima se susreću osobe koje žive u istospolnim zajednicama	# identificiranih prepreka i # prijedloga za otklanjanje prepreka	Ministarstvo pravde BiH Ministarstvo pravde FBiH Ministarstvo pravde RS Pravosudna komisija BD	U roku od dvije godine od donošenja AP-a
Aktivnost 2.2. Analizirati i promovirati postojeće modalitete promjene spola za državljane/ke BiH (medicinski i administrativni aspekti)	# identificiranih prepreka i # prijedloga za otklanjanje prepreka # informativnih materijala o mogućnostima promjene spola	Ministarstvo zdravlja i socijalne politike RS; Federalno ministarstvo zdravlja; Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge BD; Nadležna ministarstva pravde i unutrašnjih poslova	U roku od godinu dana od donošenja AP-a
Aktivnost 2.3. Donošenje smjernica za postupanje u slučajevima LGBTI osoba kao tražilaca azila i obuka službenika/ca	# donesenih smjernica % obučeni službenika/ca koji rade na zahtjevima # zahtjeva koji su obrađeni u skladu sa smjernicama	Ministarstvo pravde BiH Ministarstvo sigurnosti BiH	U roku od godinu dana od donošenja AP-a
Aktivnost 2.4. Utvrditi pravo na besplatnu pravnu pomoć za LGBTI osobe slabog imovnog stanja	# zakona kojima je utvrđeno pravo	Nadležna ministarstva pravde i uprave	Do kraja provođenja AP-a

STRATEŠKICILJ 3

Razvijena svijest o potrebi za suzbijanjem predrasuda i stereotipa o LGBTI osobama

	Pokazatelj	Nosioci odgovornosti	Vremenski okvir
Aktivnost 3.1. Provođenje aktivnosti u obrazovnim institucijama o sprečavanju predrasuda i stereotipa prema LGBTI osobama	# izrađenih materijala # provedenih aktivnosti	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke u saradnji s kantonalnim ministarstvima obrazovanja i prosvjetno-pedagoškim institucijama Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske Odjeljenje za obrazovanje BD	Kontinuirano
Aktivnost 3.2. Uključivanje sportskih saveza u borbu protiv homofobije i transfobije na sportskim događajima	# izrađenih materijala # provedenih aktivnosti	Ministarstvo civilnih poslova BiH Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS Ministarstvo kulture i sporta FBiH Odjeljenje za privredni razvoj, sport i kulturu BD	U roku od dvije godine od donošenja AP-a
Aktivnost 3.3. Jačanje mehanizama za praćenje medijskog izvještavanja o izazovima s kojima se susreću LGBTI osobe	# donesenih smjernica # analiza o postupanju medija u skladu sa smjernicama	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Ministarstvo komunikacija i transporta BiH Regulatorna agencija za komunikacije BiH	U roku od godinu dana od donošenja AP-a
Aktivnost 3.4. Javno reagirati na kršenje prava, predrasude i stereotipe prema LGBTI osobama	# reakcija javnih institucija	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender centar RS, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH	Redovno
Aktivnost 3.5. Provesti analizu o postojećim predrasudama i stereotipima prema LGBTI osobama	analiza provedena	Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender centar RS	U roku od dvije godine od donošenja AP-a
Aktivnost 3.6. Provođenje kampanja s ciljem dizanja svijesti o diskriminaciji LGBTI osoba i promocije slobode okupljanja	# aktivnosti koje se provode godišnje # institucija koje provode aktivnosti	Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender centar RS	Kontinuirano

STRATEŠKI CILJ 4
Praćenje i izvještavanje

	Pokazatelj	Nosioci odgovornosti	Vremenski okvir
Aktivnost 4.1. Izrada obrasca za izvještavanje	izrađen obrazac za izvještavanje po AP-u # godišnjih zahtjeva za informacije dostavljenih nadležnim institucijama	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH	Šest mjeseci nakon donošenja AP-a
Aktivnost 4.2. Izvještavanje o provedenim aktivnostima	% nadležnih institucija koje su dostavile izvještaj Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH # godišnjih izvještaja o AP-u	Sve institucije nadležne u skladu s AP-om	Jednom godišnje

DIO VI - Finansijska sredstva i koordinacija provođenja Akcionog plana

Finansijska sredstva potrebna za realizaciju aktivnosti bit će predmet detaljne razrade u pojedinačnim institucijama zaduženim za provođenje i uključivanje određenih aktivnosti u redovne godišnje planove rada nadležnih institucija i vlada. Procjena radne grupe je da značajna dodatna sredstva neće biti potrebna za provođenje aktivnosti iz ovog Akcionog plana. Većina aktivnosti je već planirana ili će biti provedena na osnovu postojećih finansijskih i ljudskih resursa. U cilju efikasnije i potpunije provedbe pojedinih aktivnosti, tamo gdje bude primjenljivo, finansijska sredstva međunarodnih donatora će podržati raspoloživa budžetska sredstva.

U cilju provedbe Akcionog plana, institucije i organi nadležni za provođenje Akcionog plana na nivou institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta redovno će sarađivati, razmjenjivati informacije i usklađivati aktivnosti, kao i redovno dostavljati informacije o postignućima i ostale pokazatelje u cilju izrade jedinstvenog izvještaja o provođenju Akcionog plana.

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine će na osnovu informacija prikupljenih od institucija i organa nadležnih za provođenje Akcionog plana pripremati izvještaj o provedbi Akcionog plana i dostavljati Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na razmatranje i usvajanje.

